

УДК 338.43:614.876(477.86+324.612.2)
DOI: 10.15673/ie.v16i2.2935

Шандрівська О.Є.

кандидатка економічних наук, доцентка,
кафедра маркетингу і логістики
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, Україна, 79013
E-mail: olena.y.shandrivska@lpnu.ua
ORCID ID: 0000-0002-4335-2423

Кузбит І.Б.

здобувачка 1 курсу СВО «Магістр»
кафедра технології біологічно активних сполук, фармації і біотехнології
Національний університет «Львівська політехніка»
пл.Св. Юра, 3/4, 8 -й н.к., м. Львів, Україна, 79013
E-mail: iryna.kuzbyt.mbtbt.2023@lpnu.ua
ORCID ID: 0009-0000-4704-4359

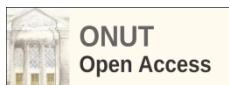
АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ХЛІБА В ПЕРІОД ЗБУРЕНЬ (НА ПРИКЛАДІ М. КИЄВА ТА КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Якщо пандемія трансформувала ринок хліба та хлібобулочних виробів через зростання цін і попиту, пов'язаного з базовими потребами, а також збої в логістичних ланцюгах, то у період війни, у зв'язку із руйнуванням інфра- та супраструктури, крадіжками зернових вантажів та еміграцією споживачів, відзначено падіння обсягів виробництва хлібобулочної продукції, трансформацію ланцюгів створення доданої вартості хлібобулочних виробів з огляду на безпеку та зростання відпускних цін підприємств; проблематику відтермінування платежів та зосередження на онлайн-продажах.

Засвідчено подальшу регіоналізацію ринків хліба під час збурень, з концентрацією виробників навколо однією-двох областей з визначеною пропозицією та рівнем цін.

Засвідчено зміну ринку з слабоконцентрованого на висококонцентрований у 2022 р. і помірно концентрований у 2023 р.; стійкість до збурень таких учасників ядра ринку хліба, як ТОВ «Київський БКК» та ТОВ «Київський обласний хлібопекарський комплекс»; відзначено середню диференціацію доходів серед виробників хліба. Виявлено тренд на органічні хлібобулочні вироби в околі здорового сприйняття безпеки продуктів.

Ключові слова: хлібопекарська промисловість, збурення, частка ринку, логістичні ланцюги поставок, економічна кон'юнктура, індекс концентрації, індекс Лінда, індекс Херфіндала-Хіршмана, індекс Джинні.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Негативні чинники макроекономічного, геополітичного та демографічного впливу на ринок хліба в умовах подолання наслідків пандемії та активної фази війни створили перешкоди для ефективного функціонування продуцентів хліба м. Києва та Київської обл. Це вимагає адаптації виробничого-господарської діяльності контрагентів ринку хліба до нових умов функціонування, вирішення ряду нагальних економічних та логістичних завдань, потребує, щоб влада, продуценти та інші зацікавлені стейкхолдери у регіоні спільно працювали над вирішенням проблем для забезпечення стабільності функціонування регіонального ринку хліба та збереження ефективності виробництва. Дослідження специфіки прояву окреслених проблем на трансформацію кон'юнктури регіонального ринку хліба сприятиме подоланню наслідків впливу

збурень на ринок хліба м. Києва та Київської області та виявленню можливих шляхів вдосконалення управління діяльністю підприємств на ринку хліба в турбулентних умовах господарювання.

Ринок хліба м. Києва та Київської обл. створює передумови забезпечення продовольчої безпеки регіону в частині його забезпечення хлібом та хлібобулочними виробами. Аналіз економічних аспектів функціонування даного ринку в умовах збурень допоможе визначитись, у який спосіб чинники впливають на зміни у споживчому попиті, на трансформацію ланцюгів поставок, на структуру виробництва та зміни в стратегіях маркетингу. Відтак, сприятимуть виокремленню стратегічних напрямів розвитку та підвищення стійкості даного регіонального ринку.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення ворога на територію країни суттєво вплинули на еко-

номічний ландшафт багатьох галузей, включаючи регіональні ринки хліба та звернуло увагу на проблематику, що виникла, багатьох вчених. Зокрема, О. В. Скидан та ін. (2020) у [24] проаналізували рівень доступності продовольства під час введення карантинних заходів, навели оцінку ефективності управління запасами хліба та хлібобулочних виробів у період пандемії. М. І. Пугачов та ін. (2021) у [22] здійснили аналіз впливу пандемії COVID-19 на рівень продовольчої безпеки в Україні.

Є чимало оприлюднених досліджень щодо впливу війни на економіку країни. Прикладом є дослідження ринку хліба та аналізу його перспектив в умовах воєнного часу Д. Мелешкова та Т. Божко (2023), які наголосили, що обсяги торгівлі в Україні стрімко зростали, але у час війни продуцентам хліба та хлібобулочних виробів важко забезпечити належний рівень збуту продукції, відтак, ними були застосовані такі стратегії, як залучення нових споживачів, розширення логістичних ланцюгів та розробка нового асортименту продукції для задоволення попиту. Аналіз, здійснений В. Кійко, О. Мельник та О. Гавриленко (2023) у [9] показує, як умови воєнного часу вплинули з економічної точки зору на ринок хліба України.

Як відомо, в умовах максимізації забезпечення потреб кінцевих споживачів зростає попит на хлібобулочні вироби без вмісту глютену. Цьому підтвердженню може слугувати робота щодо проблем та перспектив виробництва безглютенових хлібобулочних виробів в Україні [11]. Дослідники В. Д. Ланська, Д. В. Федорова та А.В. Слащева (2019) з'ясували, що сегмент безглютенового хліба в Україні насичений імпортною продукцією, оскільки існує дефіцит вітчизняних товарів. Тому даний сегмент ринку хліба заповнюється, головним чином, іноземними брендами, які, залишаються недоступними за ціною для значної частини кінцевих споживачів.

Специфіці державного регулювання ринкового простоту присвячені роботи О. В. Нікішиної та Н. О. Бібікової (2018) [15], у якій обґрунтовано напрями імплементації державної селективної політики, яка має горизонтальний макроекономічний характер, у середовищі розвитку приналежних до ринку хліба контрагентів: шляхом запровадження точкового стимулювання розвитку окремих ланок ланцюга створення доданої вартості та формування паритетних міжсекторних взаємовідносин між суб'єктами для збалансованого розвитку релевантного ринку. У роботі О. В. Нікішиної (2021) [16] розглянуто особливості оподаткування потокових процесів у ланцюгу українського ринку зернових та хлібних продуктів. У праці О. В. Нікішиної та О. О. Зеркіної (2022) [17] розкрито складові інституційно-економічного механізму селективного регулювання розвитку ринку хліба.

Достатню кількість інтернет-публікацій в частині дослідження коливань цін на продукцію із дотичних галузей, зокрема, на зерно та борошно, а також аналітичних та оглядових матеріалів розміщено на інтернет-порталі Всеукраїнської асоціації

пекарів, яка здійснює координацію спільних заходів і сприяє розвитку ринку хліба в Україні [6]. Іншим зацікавленим стейкхолдером у розвитку ринку хліба для підтримки українських виробників борошна, круп та інших продуктів переробки зернових культур є Спілка «Борошномели України» [25], що сприяє їхньому розвитку та підтримці вітчизняних виробників. На інформаційному порталі [35] розміщено публікації щодо розвитку ринків харчових продуктів (в т. ч. хліба та хлібобулочних, борошняних, кондитерських та макаронних виробів) в Україні та за її межами; інформацію щодо діяльності державних та громадських організацій, які беруть участь у створенні та обговоренні необхідної нормативно-технічної документації розвитку ринку хліба.

Незважаючи на доробок авторів у частині вивчення специфіки функціонування ринку хліба оцінка концентрації ринку хліба та хлібобулочних виробів м. Києва та Київської області, як таких, що були тимчасово окуповані, та з точки зору виконання регіоном функцій столиці в умовах збурень не знайшла належного висвітлення.

Дослідження стану та тенденцій розвитку ринку хліба м. Києва та Київської області в умовах збурень виконано за допомогою таких методів та підходів. Соціально-економічний аналіз використано для вивчення впливу збурень на ринок хліба досліджуваного регіону. Аналіз економічної кон'юнктури ринку хліба м. Києва та Київської обл. застосовано для ідентифікації змін у попиті та пропозиції на продукцію в умовах карантину та повномасштабного вторгнення; з використанням аналізу статистичних даних – для кількісної ідентифікації параметрів економічної кон'юнктури ринку хліба досліджуваного регіону та їх компарацію щодо параметрів економічної кон'юнктури ринку хліба України; індексний метод – для оцінки концентрації ринку хліба у м. Київ та Київській обл. За для написання роботи було опрацьовано наукові публікації, а також статистичну інформацію за 2015-2023 рр. Комбінація цих методів дозволила систематизувати отриману інформацію та здійснити комплексний аналіз економічної кон'юнктури ринку хліба м. Києва та Київської обл. під час карантинних обмежень та повномасштабного вторгнення з допомогою як кількісної, так і якісної оцінки.

Місткість ринку хліба та хлібобулочних виробів м. Києва та Київської обл. (М) визначено за формулою:

$$M = N \times P \quad (1)$$

де N – обсяг виробництва хліба та хлібобулочних виробів м. Києва та Київської обл. (тис. тонн);

P – середня ціна од. продукції (грн./ тис. тонн).

Щоб оцінити рівень концентрації ринку хлібам. Києва та Київської обл. використано індекс Херфіндала–Хіршмана:

$$HHI = \sum_{i=1}^n S_i \quad (2)$$

де S_i – ринкова частка i -го підприємства ринку хлібам. Києва та Київської обл., %; n – кількість

фірм, для яких розраховують показник, од.; $i = 1, \dots, n$.

Цей індекс набуває значень: ННІ менше 1000 означає слабоконцентрований ринок із високою конкуренцією; від 1000 до 1800 – помірно концентрований ринок із середньою конкуренцією; понад 1800 – висококонцентрований ринок із загрозою монополізації. Чим більше значення індексу Херфіндаля–Хіршмана, тим більша концентрація ринку хліба м. Києва та Київської обл.

Іншим варіантом оцінки концентрації ринку хлібам. Києва та Київської обл. є індекс ринкової концентрації:

$$IPK = \sum_{i=1}^N S_i \quad (3)$$

Для оцінки концентрації ринку хліба м. Києва та Київської обл. розраховано Індекс Лінда, який дозволяє оцінити ступінь концентрації виробництва хлібобулочних виробів на великих підприємствах порівняно зі загальною кількістю виробників у досліджуваному регіоні. Він знаходиться в діапазоні від 0 до 1.

За формулою Індекс Лінда для двох підприємств ринку хліба м. Києва та Київської обл. визначено:

$$IL2 = \frac{s_1}{s_2} \cdot 100\% \quad (4)$$

де $IL2$ – індекс Лінда для двох підприємств, %;

s_1 – ринкова частка першого підприємства, %;

s_2 – ринкова частка другого підприємства, %

(ранжування підприємств – за зменшенням їхньої ринкової частки).

Індекс Лінда для трьох підприємств ринку хліба м. Києва та Київської обл. визначено:

$$IL3 = \frac{1}{2} \cdot \left(\frac{s_1}{\frac{s_2+s_3}{2}} + \frac{s_1+s_2}{s_3} \right) \quad (5)$$

Індекс Лінда для чотирьох підприємств ринку хліба м. Києва та Київської обл. обчислено так:

$$IL4 = \frac{1}{3} \cdot \left(\frac{s_1}{\frac{s_2+s_3+s_4}{3}} + \frac{s_1+s_2}{\frac{(s_3+s_4)}{2}} + \frac{s_1+s_2+s_3}{s_4} \right) \quad (6)$$

Індекс Джинні для продуцентів хліба дозволяє з'ясувати рівень концентрації регіонального ринку хліба і вказує на те, наскільки рівномірно розподілені ринкові позиції між різними підприємствами досліджуваного регіону. Формула для розрахунку Індeksu Джинні така:

$$G = 1 - 2 \sum x_i \cdot \sum y_i + \sum x_i \cdot y_i \quad (7)$$

де x_i – частка i -го підприємства до загалу за кількістю підприємств у досліджуваному регіоні;

y_i – частка доходу i -го підприємства від місткості ринку хліба та хлібобулочних виробів м. Києва та Київської обл.

Формулювання цілей дослідження. Автори гіпотетично припускають, що ринок хліба м. Києва та Київської обл. визначається гостротою конкуренції між його учасниками та постійною боротьбою за увагу кінцевих споживачів. Конкуренція спонукає продуцентів до пошуку інновацій, покращення якості продукції та впровадження ефективних стратегій ма-

кетингу. В умовах зростання вимог кінцевих споживачів та економічної нестабільності, виробники хліба м. Київ та Київської обл. мають за завдання не лише виживання, але й створення умов для сталого розвитку свого бізнесу.

Метою даного дослідження є представлення результатів дослідження специфіки конкуренції на ринку хліба м. Києва та Київської обл. для визначення стратегічних напрямів розвитку з урахуванням трансформації потреб кінцевих споживачів під час збурень економічного та геополітичного характеру.

Згідно з зазначеної мети у роботі поставлено та виконано завдання:

- аналіз окремих показників економічної кон'юнктури ринку хліба в Україні (структурний аналіз обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів м. Києва та Київської обл.; та його компаративний аналіз із макроекономічними індикаторами розвитку країни; аналіз чинників впливу на формування цінової політики на ринку хліба м. Києва та Київської обл.);

- оцінювання концентрації ринку хліба м. Києва та Київської обл.;

- дослідження впливу зовнішнього середовища на розвиток ринку хліба м. Києва та Київської обл. з використанням інструментарію SLEPT-аналізу з метою формування засад стратегічного розвитку контрагентів даного ринку.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування.

А. Аналіз трансформації економічної кон'юнктури ринку хліба України до та під час збурень.

Встановлено, що річне зменшення споживання хліба з 2015 р. по 2021 р. в Україні на 10,59 % корелювало із зменшенням чисельності населення з 2015 р. по 2021 р. на 3,73 %, що вплинуло на зниження обсягів його виробництва на (15–20) %.

Виявлено, що пандемія COVID-19 суттєво вплинула на трансформацію ринку хліба та хлібобулочних виробів. У кінці березня 2020 р. виробники хліба та хлібобулочних виробів, зокрема на ринку м. Києва та Київської обл., вдалися до збільшення цін на хлібобулочні вироби на (15–20) % з огляду на зростання вартості зерна на 30 % та борошна на (22–25) % залежно від сорту, що вплинуло на ріст собівартості хліба на 40 %. Одночасно зауважено зростання попиту на 40 %, викликане зміною структури споживання, в бік задоволення базових потреб споживачів під час пандемії [5].

Карантин в харчовому ланцюгу створив проблеми для виробництва хліба та хлібобулочних виробів. Частина хлібопекарських підприємств були змушені закрити свій бізнес під час піку пандемії через недостатні продажі хлібобулочної продукції та нестачу працівників. Разом з цим, збої в логістичних ланцюгах, викликані, в тому числі, недоступністю сировини, вплинули на траєкторію ланцюгів поставок, що призвело до недоступності хлібних продуктів, які відповідають потребам споживачів. Зосередження на онлайн-продажах із застосуванням заходів безпеки у

період пандемії, щоб задовольнити мінливий попит і вподобання споживачів, дозволили задовольнити попит, який зріс, та адаптуватися контрагентам у цей період. Зокрема, у 2021 році виробництво хліба в Україні становило 845,105 тис. тонн за чисельності населення 40997,7 тис. осіб.

Проте, у 2022 році індекс виробництва хліба та хлібобулочних виробів знизився до 78 % у зв'язку із зменшенням чисельності населення на 22 %, серед іншого, через імміграцію населення за кордон. Зокрема, станом на 21 червня 2023 р. відносно 24 лютого 2022 р кількість іммігрантів збільшилася на 20 % від наявного населення України.

Для потреб визначення місткості ринку хліба та хлібобулочних виробів скористатися даними споживчого кошику є ускладненим завданням. До прикладу, у 2023 році у продовольчому кошику передбачено споживання 270 г хліба/ос. Фактично середньодобове споживання хліба в Україні становить 200 г на особу. Розбіжності у споживанні хліба пояснюються тим, що понад 50 % виробників перейшли до тіньового сектору економіки. Крім того, відсутність точних даних щодо кількості населення вносить свої корективи в обчислення даного показника. Аналіз динаміки обсягів споживання хліба та хлібобулочних виробів протягом 2015-2023 рр. наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз динаміки зміни обсягів споживання хліба та хлібобулочних виробів у середньому за місяць в Україні, кг/особу*

Рік	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023/ 2015
Фонд споживання, тис.тонн	4412,884	4343,619	4272,549	4194,243	4089,674	4017,439	3816,209	2407,695	1940,941	0,44
Річне споживання, кг на особу за рік	103,2	102	100,8	99,5	97,6	96,6	92,7	72,96	51,84	0,50
Довідково:										
Населення України, тис. осіб	42760,5	42584,5	42386,4	42153,2	41902,4	41588,4	41167,3	33000,2	37441	0,87

*Систематизовано авторами на основі [10, 14; 18]

Згідно табл. 1, встановлено, що у 2015-2023 рр. в Україні спостерігається стійкий спад обсягів споживання хліба (на 56 %), пов'язаний із економічною нестабільністю; демографічними змінами, такими як зниження чисельності населення України на 13 % у зв'язку із імміграцією під час війни, (яке склало на кінець січня 2024 року 4,9 млн. чол.) та мобілізацією; трансформацією потреб кінцевих споживачів хліба та хлібобулочних виробів в умовах збурень завдяки зростанню цін на хліб, зниженню купівельної спроможності та змінам у харчових звичках тощо.

Військові дії в Україні призвели до порушення гуманітарних, інфраструктурних та продовольчих ланцюгів поставок хліба, що супроводжувались руйнуванням до 20 % від усіх об'єктів супра- та інфраструктури галузі (млинів, пекарень, зернозберігаючих споруд, транспортних мереж та складських комплексів), домінують, Донецької обл., Херсонської обл., Запорізької обл. та Харківської обл.; тимчасового призупинення виробництва хліба, перерв у постачанні сировини. Як свідчить Інформаційне агентство України, кількість споживачів хліба в Україні від початку повномасштабного вторгнення скоротилася на 2-3 млн. чол., тоді як падіння обсягів виробництва хліба в країні в січні-липні 2022 становило (15–20) % від проектних потужностей, залежно від віддаленості регіонів від зони бойових дій та підняття цін на готову хлібобулочну продукцію [10]. Станом на квітень 2022 р. відзначено зростання цін на пшеничний хліб з борошна першого гатунку на територіях бойових дій: у Херсонській обл. – на 31,7 %; у

Донецькій обл. – на 18,2 %; ін. регіонах – у Львівській обл., яка приймає основний потік внутрішніх переселенців з лютого 2022 року – на 7,2 % [23]. У разі підняття цін на природний газ, можливе закриття ще 10 % продуцентів ринку хліба [10].

На тлі геополітичних та макроекономічних збурень вартість продовольства зросла не тільки в Україні, а й у світі. До прикладу, протягом лютого 2022 р. – вересня 2022 р. ціна на пшеницю на американських біржах зросла на 56 % у гривневому еквіваленті, піднявшись від 7,9 тис. грн./т. до 12,3 тис. грн./т. Відтак, у цей період ціни у ланцюгу доданої вартості збільшились: на хліб з пшеничного борошна першого гатунку у США – на 13,8 %; на біржову пшеницю у США – на 43,5 % [37].

Б. Оцінювання наслідків впливу війни на функціонування регіональних ринків ринку хліба

Оцінка наслідків впливу воєнних дій на трансформацію економічної кон'юнктури ринку хліба повинна супроводжуватись вивченням змін дотичних та суміжних до нього ринку зерна, ринків технологічного обладнання, адаптації логістичного забезпечення та інших складових дослідження узалежнено від наближення регіонів до активних бойових дій. У процесі систематизації результатів дослідження впливу війни на регіональні ринки хліба в Україні авторами відзначено таке.

– виявлені характерні риси подальшої регіоналізації окремих територіальних ринків хліба під час війни, незважаючи на присутність великих продуцентів хліба у кожному регіоні. З'ясовано, що саме логістика

концентрує територіальні обсяги присутності компаній в околі однієї-двох областей із визначеною товарною пропозицією та властивим для цих територій рівнем цін на хліб та хлібобулочну продукцію. До прикладу, станом на 2024 р. у Київській обл. та Львівській обл. ціни на хліб та хлібобулочну продукцію є найвищі в Україні, серед ряду областей коливання середніх цін складає (20–30) %. Крім рис регіоналізації, авторами звернено увагу на сприятливі умови в Україні щодо державного регулювання і регулювання імпорту хліба та хлібобулочної продукції в ЄС (зокрема, замороженої хлібобулочної продукції та інших видів продукції у даному сегменті) з огляду на те, що більшість хлібобулочної продукції не регулюється у процесі імпорту в окремих регіонах;

– обмеження пропозиції та перебої в поставці сировинних ресурсів, викликані появою дефіциту якісної сировини (до прикладу, ярої твердої пшениці з високим вмістом клейковини) до 2024 р. домінують, на територіях, обезпечених від активних бойових дій; очікування на надходження якісної сировини локального виробництва з огляду на лідерські позиції Київської області за площею посіву ярої пшениці на рівні 32,2 тис. га; до прикладу, у ТОП-3 увійшли також Дніпропетровська обл. (31,03 тис. га) та Тернопільська обл. (18,9 тис. га);

– обмеження обсягів виробництва хліба та хлібобулочної продукції у зв'язку із руйнуванням об'єктів виробничої та складської супра- та інфраструктури під час тимчасової окупації окремих регіонів, (до прикладу, у лютому-квітні 2022 р. у м. Києві та Київській обл.); блекаутами під час війни, що призвело серед іншого, до зростання енергозатратності та матеріаломісткості виробництва та відпускних цін підприємств; скороченням частини промислово-виробничого персоналу у зв'язку із мобілізацією/ захопленням у полон тощо; вивезенням зерна як сиро-

вини для виробництва хліба як сухопутними східними кордонами, так і водними портами міст Маріуполя, Херсону, Бердянську, Скадовська тощо з частини окупованої української території на територію РФ та подальшої реалізації зерна під видом російського походження;

– проблеми відтермінування платежів (30 днів) за хлібну продукцію зі сторони великих торговельних мереж; вплив на процеси відтермінування маркетингової політики великих підприємств-продуцентів: формування оптимального асортименту; розробки цінової стратегії та ін., створюючи тимчасові касові розриви у продуцентів та обмежені можливості покриття поточних зобов'язань бізнесу, які не розв'язує програма «5-7-9%»; недостатня платіжна дисципліна, пов'язана із проблемами надання документів: невчасністю або некоректністю наданих товарно-виробничих документів від переробних підприємств, блокуванням податкових накладних тощо;

– трансформації структури споживчого попиту через зростання попиту на соціальні сорти хліба, викликані зниженням рівня платоспроможного попиту споживачів під час війни та зростання цін на продукцію галузі узалежнено до територій активних бойових дій; звуження ринку хліба та хлібобулочних виробів через імміграцію значної частини населення окремих регіонів під час війни тощо.

В. Оцінювання концентрації ринку хліба на прикладі м. Києва та Київської обл.

У процесі оцінки хлібопекарської галузі м. Києва та Київської обл. здійснено компаративний аналіз динаміки обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів та обсягів виробництва борошна узалежнено із динамікою чисельності населення даного регіону (табл. 2).

Таблиця 2

Компаративний аналіз динаміки обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів м. Києва та Київської обл., 2016-2023 рр.*

Рік	Регіон	Обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів	Обсяги виробництва борошна	Чисельність населення
		тис. т	тис. т	тис. осіб
2016	Київська обл.	113,7	123,4	1734,5
	м. Київ	125,8	-	2925,8
2017	Київська обл.	115,8	165,2	1754,3
	м. Київ	119,1	-	2934,5
2018	Київська обл.	98,3	174,8	1767,9
	м. Київ	107,7	-	2950,8
2019	Київська обл.	93	149,4	1781
	м. Київ	85,7	-	2967,4
2020	Київська обл.	85,5	105,7	1788,5
	м. Київ	61	-	2962,2
2021	Київська обл.	85,9	56	1795,1
	м. Київ	-	-	2952,3
2022	Київська обл.	-	48,7	1795,5
	м. Київ	-	83,2	2950,7
2023	Київська обл.	-	23,4	1781,1
	м. Київ	-	101,8	3133,7
2023/ 2016	Київська обл.	0,7554	0,1896	1,0349
	м. Київ	-	-	1,0091

*Систематизовано авторами на основі [3-4; 7]; примітка: - комерційна інформація

Аналіз динаміки обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів (м. Київ та Київська обл.) вказує на спад обсягів виробництва у м. Києві: з 125,8 тис. тонн – у 2016 р. до 61 тис. тонн в 2020 рр. (що становить 0,4849 від показника 2016 р.); у Київській обл. – спад з 113,7 тис. тонн в 2016 році до 85,9 тис. тонн в 2021 році (або 0,7555 від показника 2016 р.). Спад обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів у цей період підсилений впливом пандемії COVID-19.

Складовою частиною виробництва хліба є борошно. Із табл. 2 видно, що протягом 2016-2023 рр. спостерігається спад обсягів виробництва борошна у Київській обл. Впродовж 2016 р. обсяг виробництва становив 123,4 тис. т, у 2023 р. – 23,4 тис. тонн (або 0,1896 до показника у 2016 р.). Спад обсягів виробництва борошна в Київській області свідчить про пе-

рерозподіл виробничих потужностей та адаптацію бізнесів до змін в економічному середовищі.

Протягом 2017–2023 рр. вартість хлібної продукції зростає. Це зростання викликане кількома причинами, такими, як неоголошена війна в Україні, що призводить до нестабільності на ринку хліба та хлібних виробів; підвищення цін на газ і паливно-мастильні матеріали, збільшення витрат на сировину, що впливає на загальні витрати на виробництво; поступова девальвація гривні у зв'язку із запровадженням керованої гнучкості курсу гривні в жовтні 2023 р., що підсилює інфляційний тиск і впливає на вартість виробництва; зростання витрат у суміжних галузях, до прикладу у ланці вирощування зернових культур: вплив кліматичних умов, який перешкоджає врожайності зернових культур тощо. Ці та інші чинники сприяють загальному зростанню цін на хліб та хлібобулочні вироби.

Таблиця 3

Аналіз динаміки росту середніх цін на хліба та хлібобулочні вироби м. Києва та Київської обл. (2017-2023 рр.)*

Регіон	Асортиментна група	Од. вим.	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023/2017
м.Київ	Хліб пшеничний з борошна вищого гатунку	кг	22,86	32,73	37,80	37,72	46,99	56,31	56,74	2,48
	Хліб пшеничний з борошна першого гатунку	кг	15,35	19,13	23,23	24,46	31,11	38,76	38,47	2,50
	Хліб житній, житньо-пшеничний	кг	20,01	22,98	26,74	27,47	33,88	42,70	37,90	1,89
	Батон	500 г	8,58	10,94	12,63	13,67	16,31	19,47	20,80	2,42
Київська обл.	Хліб пшеничний з борошна вищого гатунку	кг	20,81	23,70	29,53	30,26	34,17	42,62	41,65	2,00
	Хліб пшеничний з борошна першого гатунку	кг	14,76	17,57	22,31	23,38	28,27	37,11	37,78	2,55
	Хліб житній, житньо-пшеничний	кг	14,59	18,24	22,13	23,80	30,68	38,04	39,15	2,68
	Батон	500 г	7,95	10,25	12,48	13,59	17,02	20,04	20,02	2,51

*Розраховано авторами за даними [8]

У період 2017-2023 рр. ціни на основні продукти, до яких хліб та хлібобулочні вироби зросли. Згідно із даними табл. 3, середня ціна на кг хлібобулочної продукції у 2017 р. на хліб пшеничний з борошна вищого гатунку становила 22,86 грн., у 2023 р. – 56,74 грн. (або у 2,48 р.). У період 2017-2023 рр. тенденція зросту цін на хліб та хлібобулочні вироби властива для усіх асортиментних груп хлібобулочних

виробів у м. Києві та Київській області (зростання цін зафіксоване у понад 2 рази) за виключенням хліба житнього, житньо-пшеничного хліба у м. Києві, де темпи росту цін склали 189 %.

З метою аналізу конкурентного середовища функціонування продуцентів галузі м. Києва та Київської обл. у табл. 4 представлено ТОП–10 лідерів ринку хліба та хлібобулочних виробів.

Таблиця 4

Розрахунок часток ТОП–10 продуцентів на ринку хліба м. Києва та Київської обл.*

№	Підприємство	Чистий дохід від реалізації продукції (тис. грн..) та частка підприємств, %								Відн. від-хил. чистого доходу, %
		2020	%	2021	%	2022	%	2023	%	
1	ТОВ «Київський БКК»	677713	16,71	795438	15,94	730500	15,43	960804	17,17	1,42
2	ТОВ «Київський обласний хлібопекарський комплекс»	642995	15,85	769941	15,43	801694	16,94	1169030	20,89	1,82

Продовження табл. 4

№	Підприємство	Чистий дохід від реалізації продукції (тис. грн.) та частка підприємств, %								Відн. від-хил. чис-того до-ходу, %
		2020	%	2021	%	2022	%	2023	%	
3	ТОВ «Перша приватна пекарня»	366699	9,04	374651	7,51	33952	0,72	43029	0,77	0,13
4	ПрАТ «Київхліб»	310734	7,66	367006	7,36	1346001	28,44	1275805	22,79	4,11
5	ТОВ «Перший столичний хлібозавод»	246755	6,08	311839	6,25	769265	26,26	922401	16,48	3,74
6	ТОВ «Бест Вей Фудз»	205587	5,07	349659	7,01	334651	7,07	450252	8,05	2,19
7	ТОВ «Ла Тарта»	85243	2,10	212194	4,25	5104	0,11	4477	0,08	0,05
8	ТОВ «Чанта Маунт»	80219	1,98	181401	3,64	26441	0,56	41179	0,74	0,51
9	ТОВ «Ла Фаріна»	72360	1,78	79366	1,59	66235	1,40	95102	1,70	1,31
10	ТОВ «Хлібні інвестиції»	4781	0,12	5166	0,10	9383	0,20	23824	0,43	4,98
Місткість ринку		4056585		4988724		4733150		5595827		1,38

*Розраховано авторами відповідно до КВЕДу 10.71 за даними [2; 19; 27-35]

Як свідчить табл. 4, ТОП-10 продуцентів регіону можна структурувати на групи підприємств з часткою ринку понад 10 %, до якої за даними 2023 року увійшли чотири продуценти (ТОВ «Київський БКК», частка якого склала 17,17 %; ТОВ «Київський обласний хлібопекарський комплекс» з часткою на рівні 20,89 %; ПрАТ «Київхліб» з часткою ринку хліба 22,79 % та ТОВ «Перший столичний хлібозавод з часткою ринку хліба на рівні 16,48 %). ТОВ «Бест Вей Фудз» зайняло у 2023 році частку ринку хліба м. Києва та Київської обл. на рівні 8,05 %. Решта п'ять підприємств за даними фінансової звітності 2023 року (ТОВ «Перша приватна пекарня»; ТОВ «Ла Тарта»; ТОВ «Чанта Маунт»; ТОВ «Ла Фаріна»; ТОВ «Хлібні інвестиції») при розрахунку займають частку до 2 %. Слід зауважити, що ТОВ «Перша приватна пекарня» суттєво втратила позиції за часткою ринку хліба у м.

Києві та Київській обл. – з 9,04 % у 2015 році до 0,77 % – у 2023 році. ПрАТ «Київхліб» у цей період суттєво наростив обсяги реалізації – з 7,66 % до 22,79 % (у 4,11 р.) та ТОВ «Перший столичний хлібозавод» – з 6,08 % у 2015 році до 16,48 % у 2023 році. Вихід на нові територіальні ринки збуту, збереженість виробничих інфраструктури під час війни та ефективна логістика стали домінуючими чинниками зросту часток аналізованих компаній в умовах збурень та загострення конкуренції на аналізованому ринку.

Загострення усіх видів конкурентної боротьби на ринку хліба м. Києва та Київської обл. дозволили здійснити оцінку рівнів концентрації ринку хліба та хлібобулочних виробів м. Києва та Київської обл. з використанням індексу Херфіндаля–Хіршмана, результати якої наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Індекс Херфіндаля–Хіршмана та індекс ринкової концентрації для ТОП-10 продуцентів ринку хліба м. Києва та Київської обл.*

№	Підприємство	Частка ринку, %							
		2020		2021		2022		2023	
		Si	Si ²	Si	Si ²	Si	Si ²	Si	Si ²
1	ТОВ «Київський БКК»	16,71	279,22	15,94	254,08	15,43	238,08	17,17	294,81
2	ТОВ «Київський обласний хлібопекарський комплекс»	15,85	251,22	15,43	238,08	16,94	286,96	20,89	436,39
3	ТОВ «Перша приватна пекарня»	9,04	81,72	7,51	56,40	0,72	0,52	0,77	0,59
4	ПрАТ «Київхліб»	7,66	58,68	7,36	54,17	28,44	808,83	22,79	519,38
5	ТОВ «Перший столичний хлібозавод»	6,08	36,97	6,25	39,06	26,26	689,59	16,48	271,59
6	ТОВ «Бест Вей Фудз»	5,07	25,70	7,01	49,14	7,07	49,98	8,05	64,80
7	ТОВ «Ла Тарта»	2,1	4,41	4,25	18,06	0,11	0,01	0,08	0,01
8	ТОВ «Чанта Маунт»	1,98	3,92	3,64	13,25	0,56	0,31	0,74	0,55
9	ТОВ «Ла Фаріна»	1,78	3,17	1,59	2,53	1,40	1,96	1,70	2,89
10	ТОВ «Хлібні інвестиції»	0,12	0,01	0,1	0,01	0,20	0,04	0,43	0,18
Індекс Херфіндаля–Хіршмана		-	745,03	-	724,79	-	2076,28	-	1591,20
Індекс ринкової концентрації (ТОП-10)		66,39	-	69,08	-	97,13	-	89,1	-

*Власна розробка авторів

Згідно табл. 5, у 2020-2021 рр. для підприємств м. Києва та Київської обл. індекс Херфіндала–Хіршмана знизився з 745,03 у 2020 році до 724,79 у 2021 році, що означає тенденцію до зниження концентрації на ринку хліба та хлібобулочних виробів у період 2020–2021 рр., що свідчить про те, що ринок хліба є конкурентним у цей період. У 2022–2023 рр. для ринку хліба м. Києва та Київської обл. індекс Херфіндала–Хіршмана становив 2076,30 та 1591,2, що свідчить про зміну типу ринку від слабоконцент-

рованого до висококонцентрованого в 2022 році із трансформацією в помірно концентрований в 2023 році. Це може вказувати на поступове відновлення конкуренції, але ринок хліба все ще залишається значно більш концентрованим порівняно з довоєнними рівнями.

Результати розрахунку Індексу Лінда, який допомагає аналізувати ринкову структуру і оцінити, наскільки ефективна конкуренція на ринку хліба та хлібобулочних виробів регіону, наведено у табл. 6.

Таблиця 6

Результати розрахунку індексу Лінда (ринок хліба та хлібобулочних виробів) за 2020–2021 рр., %*

Індекс Лінда	Рік				Відхилення, в.п.
	2020	2021	2022	2023	
для двох підприємств, ІЛ2	105,42	103,31	108,30	109,10	3,68
для трьох підприємств, ІЛ3	157,18	173,91	146,56	123,48	-33,7
для чотирьох підприємств, ІЛ4	176,67	181,62	156,42	126,08	-50,59
для п'яти підприємств, ІЛ5	160,10	148,99	179,91	146,07	-14,03
Для шести, ІЛ6	60,41	119,89	154,92	305,08	244,67

*Власна розробка авторів

За результатами розрахунку Індекса Лінда, у 2020 році у ядро ринку увійшли чотири підприємства з найбільшими частками ринку хліба (ТОВ «Київський БКК»; ТОВ «Київський обласний хлібопекарський комплекс»; ТОВ «Перша приватна пекарня»; ПрАТ «Київхліб»). У 2021 році до ядра ринку увійшли чотири підприємства з найбільшими частками ринку хліба (ТОВ «Київський БКК»; ТОВ «Київський обласний хлібопекарський комплекс»; ТОВ «Перша приватна пекарня» та ПрАТ «Київхліб»). У 2022 році до ядра ринку увійшли п'ять підприємств з найбільшими частками ринку хліба (ТОВ «Київський БКК»; ТОВ «Київський обласний хлібопекарський комплекс»; ПрАТ «Київхліб»; ТОВ «Перший столичний хлібо завод»; ТОВ «Бест Вей Фудз»). У 2023 році се-

ред ядра ринку хліба опинились шість підприємств (ТОВ «Київський БКК»; ТОВ «Київський обласний хлібопекарський комплекс»; ПрАТ «Київхліб»; ТОВ «Перший столичний хлібо завод»; ТОВ «Бест Вей Фудз»; ТОВ «Ла Фаріна»). Незмінними учасниками ядра ринку хліба стали ТОВ «Київський БКК»; та ТОВ «Київський обласний хлібопекарський комплекс», на які не вплинули умови пандемії та війни, та які володіють найбільшою ринковою владою та силою тиску на контрагентів ринку хліба.

Результати розрахунку Індексу Джинні на прикладі ринку хліба та хлібобулочних виробів м. Києва та Київської обл. у 2020–2023 р. наведено у табл. 7.

Таблиця 7

Результати розрахунку коефіцієнта Джинні: у фокусі ринок хліба м. Києва та Київської області, 2020-2023 р.*

Рік	2020	2021	2022	2023	2023/2020, в.п.
Індекс Джинні	0,45	0,39	0,57	0,54	0,09

*Власна розробка авторів

Коефіцієнт Джинні вказує на рівень нерівномірності розподілу доходів серед виробників м. Києва та Київської обл. Значення коефіцієнту Джинні у 2020 – 2023 рр. році на рівні 0,39–0,45 свідчить про помірний рівень нерівності, але не є екстремально високим. Це означає, що є близька до середньої диференціація у доходах серед виробників, і деякі з них можуть мати більший вклад у загальне виробництво хліба та хлібобулочних виробів, ніж інші. Окреслена диференціація деякою мірою впливає на конкуренцію, ціни, доступ до ресурсів та можливості для дрібних і середніх виробників хліба.

У період збурень зовнішнього середовища контрагентам ринку хліба м. Києва та Київської обл.

потрібно функціонувати із урахуванням економічних тенденцій зовнішнього середовища; споживчої поведінки, яка базується на наданні переваг здоровим альтернативам, пошуку інноваційних смаків та розширенню асортименту хлібобулочних виробів.

Застосування інструментарію SLEPT-аналізу уможливило оцінювання впливу зовнішнього середовища та, зокрема, урахування чинників соціально-культурного та правового середовища; аналізу економічних умов діяльності підприємств; вивчення впливу політичного клімату на розвиток бізнесу; дослідження технологічних чинників впливу на діяльність контрагентів на ринку хліба м. Києва та Київської обл. (рис. 1).

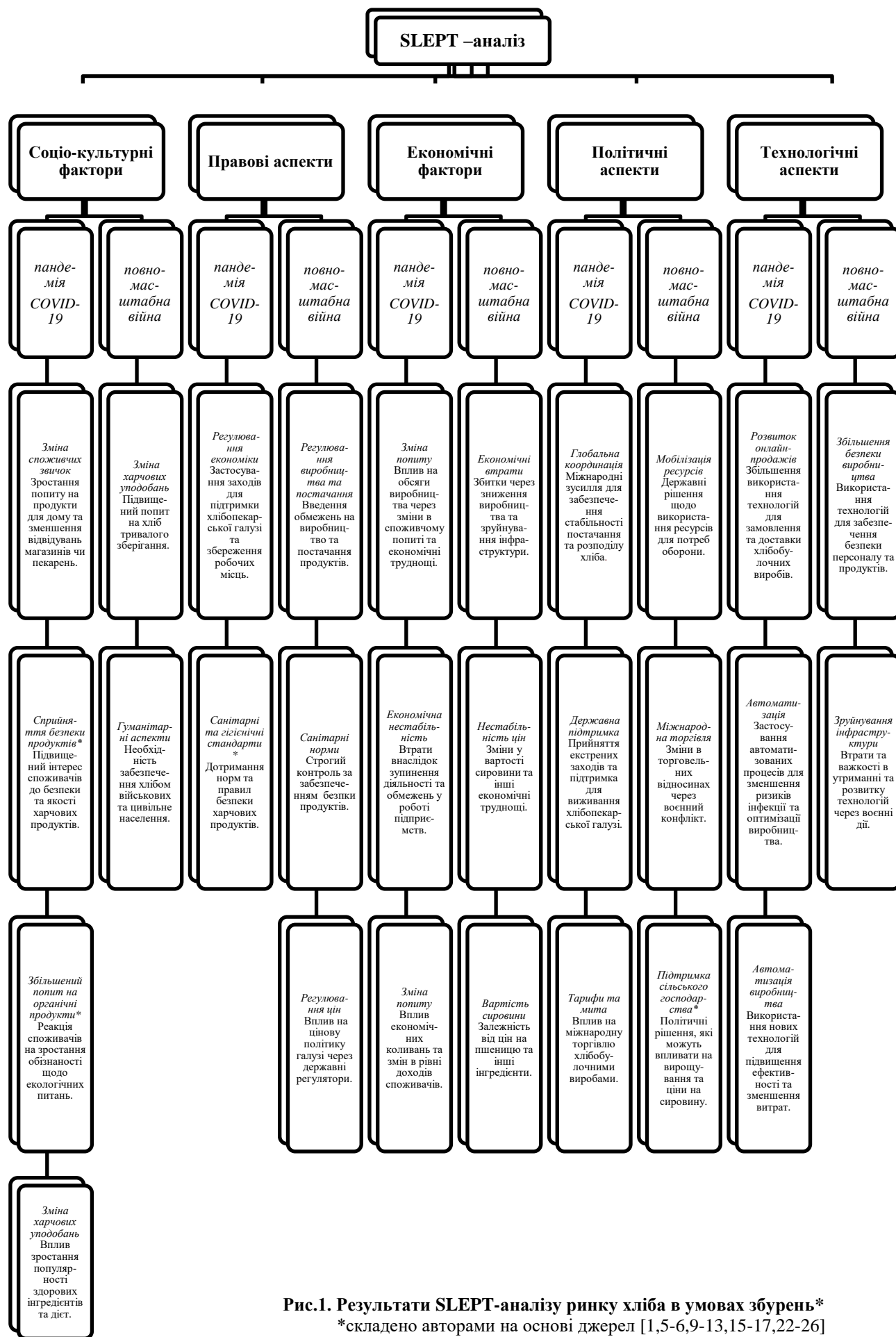

Рис.1. Результати SLEPT-аналізу ринку хліба в умовах збурень*
*складено авторами на основі джерел [1,5-6,9-13,15-17,22-26]

Аналізуючи рис.1 зауважено, що у світі та Україні існує здорове сприйняття безпеки продуктів. Виробники повинні застосовувати та впроваджувати у дію міжнародний стандарт ISO 22000 «Системи управління безпекою харчових продуктів. Вимоги до організацій усього харчового ланцюга». Тренди сучасності свідчать, що споживачі дедалі стають уважнішими до свого здоров'я та середовища існування, тому перед виробниками хліба та хлібобулочних виробів постає потреба у задоволенні попиту на органічні продукти. Виробники, які впроваджують у виробництво еко-продукти, додають маркування European Union organic або євро-листок. Для отримання органічного сертифікату ЄС необхідно, щоб продукт містив понад 95 % органічних інгредієнтів та відповідав стандартам виробництва, переробки та маркування. Виробництво хліба та хлібобулочних виробів підлягає жорстким санітарним та гігієнічним нормам для дотримання безпеки продукції, захисту споживачів та урахування екологічних вимог. До прикладу, згідно із Постановою Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 № 641, в Україні залежно від епідемічної ситуації в регіоні визначають «зелений», «жовтий», «помаранчевий» або «червоний» рівень епідемічної небезпеки поширення COVID-19, кожний з яких має свої дозволи та заборони [20-21].

Ринок хліба під час пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення, як і багато інших секторів економіки, стикнувся з рядом складних економічних викликів у забезпеченні сировини та матеріалів для виробництва. Збої у логістичних ланцюгах поставок, обмеження на міжнародні перевезення та збільшення вартості сировини призвели до збільшення витрат та зниження прибутку для підприємств. У відповідь уряд впровадив ряд регулятивних заходів для регулювання економічними та соціальними наслідками збурень, до яких віднесено фінансову підтримку для підприємств, у тому числі за кредитною програмою 5-7-9%, отримання пільг на газ у відповідності із Постановою Кабміну України від 16.05.2023 за № 489; стимулювання збільшення виробництва стратегічних продуктів, таких як хліб та хлібобулочні вироби, а також заходи щодо регулювання рівнів цін.

Результати SLEPT-аналізу на прикладі ринку хліба можуть бути використані для розроблення рекомендацій щодо оптимізації виробництва, підвищення конкурентоспроможності та формування стратегій розвитку продуцентами регіональних ринків хліба та стейкхолдерами, що сукупно формують потенціал для подальшого розвитку ринку хліба. До основних рекомендацій слід віднести: розширення асортименту хліба та хлібобулочних виробів з органічними інгредієнтами та характеристиками, які затребувані ринком хліба, до прикладу, безглютеновий чи високобілковий, що відповідає трену здорового харчування; впровадження інноваційних технологій у виробництві хліба та хлібобулочних виробів з метою підвищення рівнів якості продукції; розширення експорту хліба та хлібобулочних виробів на міжнародні ринки хліба та потребу виходу на нові територіальні

ринки збуту в Україні; розвиток ефективних онлайн-стратегій продажу на ринку B2B та привертання нових організацій-споживачів через інтернет-платформи; проведення маркетингових досліджень уподобань кінцевих споживачів хліба з використанням інтернет-технологій збирання та обробки даних. Доступність продуктів харчування, широкий асортимент хліба та хлібобулочних виробів, швидка урбанізація, динамічний спосіб життя, користь для здоров'я та зручність локацій випічки є ключовими чинниками, що надалі сприятимуть зросту місткості регіональних ринків хліба.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Функціонування підприємств в умовах тривалої адаптації до війни позначається на зростанні економічної кон'юнктури ринку хліба м. Києва та Київської обл. завдяки виходу на нові територіальні ринки збуту та експорту продукції у країни ЄС. Визначальним чинником росту ринку хліба м. Києва та Київської обл. залишається платоспроможний попит на хлібобулочні вироби, рівень міграції населення та кількість потенційних споживачів.

Проте, умови війни загострили питання, пов'язані із бронюванням та доступністю робочої сили, доступністю фінансових ресурсів та управлінням логістикою. Блекаути розв'язали питання використання альтернативних локальних джерел енергії (до прикладу, шляхом придбання дизельних та сонячних генераторів). Відмічено вплив зміни клімату на врожайності зернових культур (особливо на півночі України) як сировини для виробництва хліба та хлібобулочних виробів.

Чинниками сприяння для реалізації стратегій виходу контрагентами на ринки хліба країн ЄС є формування декількох зон вільної торгівлі між Україною та ЄС за для формування умов доступу на ринки хліба; оптимізація конфігурації логістичних ланцюгів поставок під час війни в частині здійснення транспортування і доставки продукції та доступу до сировини преміумкласу із залученням водних (із використанням портів Одеси та Портів Дунайського регіону) та сухопутних західних коридорів; відповідність європейським стандартам якості хлібобулочної продукції в умовах війни. Серед параметрів відповідності стандартам якості нагально виносять такі, як доступ країни до ринку хліба окремих країн, потужності виробництва, сертифікація товарів, маркування тощо.

В умовах війни стійкість ланцюгів доданої вартості хліба та хлібобулочної продукції може бути забезпечена з урахуванням програм розвитку в, т. ч. публічних закупівель з метою зростання внутрішнього споживання; розвитку сировинного експорту з вищою доданою вартістю; грантових програм розвитку бізнесу, в т. ч. доступу до кредитів 5-7-9%. Потребує комплементарного розвитку логістична система країни з урахуванням галузей виробництва, переробки, логістики зберігання сировини, готової продукції і заморожених напівфабрикатів, застосування умов контрактного вирощування тощо.

На внутрішньому ринку хліба в умовах війни домінуючим чинником є демографічний чинник,

спричинений зовнішньою та внутрішньою міграцією споживачів; трансформацією культури споживання хлібобулочних виробів через зміну складу сімей, порушенням цільових аудиторій продуцентів хліба. Розширення пропозиції хліба та хлібобулочних виробів в умовах тривалої адаптації до збурень загострила внутрішньогалузеву конкуренцію на ринку хліба, а нові формати продаж відкрили поле для альтернативних логістичних стратегій доставки продукції.

Серед чинників цінової конкуренції, за всіх інших незмінних умов, якість хлібобулочних виробів відіграє належну роль у виборі покупця. Параметрами якості, які беруть до уваги при оцінці сировини, залишаються сила борошна, вміст білка, пружність, стяжність та ін. у сумарній здатності до використання у хлібопекарській галузі. Окреслені чинники суттєво позначаються на питаннях гнучкості і стійкості продуцентів хлібобулочної продукції, а також дозволяють глибше проілюструвати результати кількісної оцінки концентрації ринку хліба та хлібобулочних виробів на прикладі м. Києва та Київської області. Зокрема, при оцінці концентрації досліджуваного ринку хліба засвідчено, що у 2022 – 2023 рр. для ринку хліба м. Києва та Київської обл. Індекс Херфіндаля–Хіршмана становив 2076,30 та 1591,2, що свідчить про помірну концентрацію досліджуваного ринку, де деякі регіональні гравці мають суттєву частку ринку хліба. У 2023 р. зниження Індeksu Херфіндаля–Хіршмана до 1591,20, свідчить про деяке зниження концентрації, але все ще показує значну домінантність кількох підприємств. Це може вказувати на поступове відновлення конкуренції, але ринок хліба все ще залишається значно більш концентрованим порівняно з довоєнними рівнями.

Незмінними учасниками ядра ринку хліба стали ТОВ «Київський БКК»; та ТОВ «Київський обласний хлібопекарський комплекс», на які не вплинули умови пандемії та війни, та які володіють найбільшою ринковою владою та силою тиску на контрагентів ринку хліба. Серед інших учасників ядра ринку хліба слід виділити за даними 2023 році ПрАТ «Київхліб» який оволодіває ринком хліба високими темпами розвитку, ТОВ «Перший столичний хлібо завод»; ТОВ «Бест Вей Фудз».

Значення коефіцієнту Джинні у 2020–2023 рр. році є на рівні 0,39–0,45, що свідчить про близьку до середньої диференціацію у доходах серед виробників, що деякі з них можуть мати більший вклад у загальне виробництво хліба та хлібобулочних виробів, ніж інші. Окреслена диференціація певною мірою впливає на конкуренцію, ціни, доступ до ресурсів та можливості для дрібних і середніх виробників хліба.

Майбутні напрями досліджень стосуватимуться:

- аналізу впливу макроекономічних індикаторів на динаміку попиту та пропозиції на хліб та хлібобулочні вироби у м. Києві та Київській області у період адаптації до війни;
- оцінки впливу демографічних зрушень та зміни структури домогосподарств на конкурентоспроможність продуцентів ринку хліба та хлібобулочних виробів у м. Києві та Київській області;
- ідентифікація змін у моделях поведінки кінцевих споживачів хлібобулочних виробів за результатами опрацювання маркетингової первинної інформації.

Література

1. Бокій О.В. Ціни на хліб та виклики продовольчого сектору, спричинені війною в Україні. *Всеукраїнська асоціація пекарів*: веб-сайт. 2022. URL: <https://vap.org.ua/reviews/cini-na-hlib-ta-vikliki-prodovolchogo-sektoru-sprichineni-vijnoju-v-ukraini/> (дата звернення 21.12.2023).
2. ТОВ «Хлібні інвестиції» Фінансова звітність. *Опендатабот*: веб-сайт. 2023. URL: <https://opendatabot.ua/c/42999305> (дата звернення 01.04.2024).
3. Вернер І.Є. Статистичний щорічник України за 2021 рік. Київ: *Держстат України*: 2022. 444 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf (дата звернення 21.12.2023).
4. Вернер І.Є. Статистичний щорічник України за 2022 рік. 2023. Київ: *Держстат України*: веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf (дата звернення 21.12.2023).
5. Виробники хліба фіксують зростання цін та просять ввести заборону на експорт. *Економічна правда*: веб-сайт. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/03/27/658609/> (дата звернення 21.12.2023).
6. Всеукраїнська асоціація пекарів. *VAP*: веб-сайт. URL: <https://vap.org.ua> (дата звернення 1.08.2024).
7. Головне управління статистики в Київській області: [Веб-сайт]. URL: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/index.php3?lang=1> (дата звернення 21.12.2023).
8. Середні споживчі ціни на товари (послуги). *Держстат України*: веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ct/sctp/Arch_sctp_u.htm. (дата звернення 21.12.2023).
9. Кійко В., Мельник О., Гавриленко О. Хлібопекарська галузь України в умовах воєнного часу // *The International Scientific-Practical Journal "Commodities and Markets"*. 2023. Т. 45. № 1. С. 27–40. doi: 10.31617/2.2023(45)03. URL: <https://journals.knute.edu.ua/commodities-and-markets/article/view/1772/1685> (дата звернення 21.04.2024).

10. Кількість споживачів хліба в Україні від початку війни скоротилася на 2-3 млн. *Інтерфакс-Україна*: веб-сайт. 2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/856086.html> (дата звернення 21.12.2023).
11. Слащева А., Федорова Д., Ланська В. Проблеми та перспективи виробництва безглютенових хлібо-булочних виробів в Україні // *SWorld Journal*. 2019. № 15-01. С. 8–13. doi: 10.30888/2663-5712.2022-15-01-018. URL: <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj15-01-018/2801> (дата звернення 21.12.2023).
12. Мелешков Д., Божко Т. Дослідження ринку хлібобулочних виробів та аналіз його перспектив в умовах воєнного часу // *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*. 2023. Маю. С. 15–20.
13. На сьогодні є всі передумови для подорожчання хліба на 10-15% – “Київхліб”. *Економічна правда*: веб-сайт. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/04/16/659475/> (дата звернення 21.12.2023).
14. Населення України. *МінФін*: веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2022/> (дата звернення 1.04.2024).
15. Нікішина О. В., Бібікова Н. О. Інтеграційні механізми розвитку українського ринку хліба та хлібо-булочних виробів // *Економіка харчової промисловості*. 2018. Т. 10. № 1. С. 16-27. doi: 10.15673/fie.v10i1.862. URL: <https://journals.ontu.edu.ua/index.php/fie/article/view/862/852> (дата звернення 21.12.2023).
16. Нікішина О.В. Податкове регулювання потокових процесів у ланцюгу українського ринку зернових і хлібних продуктів // *Економіка: реалії часу*. 2022. №1(53). С. 5-13. doi:10.15276/ETR.01.2021.10. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No1/5.pdf> (дата звернення 21.12.2023).
17. Нікішина О.В., Зеркіна О.О. Інституційно-економічний механізм вибіркового регулювання розвитку ринку хліба та хлібобулочних виробів України // *Економічні інновації*. 2022. Вип. 24. № 1(82). С. 130–142. doi:10.31520/ei.2022.24.1(82).130-142 URL: <https://ei-journal.com/index.php/journal/article/view/1148/449> (дата звернення 21. 12. 2023).
18. Статистичні дані 2023. *Держстат України*: веб-сайт. 2024. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 01. 04. 2024).
19. ПрАТ «Київхліб». Фінансова звітність. *Опендатабот*: веб-сайт. 2024. URL: <https://opendatobot.ua/c/37175817> (дата звернення 01.04.2024).
20. Про встановлення карантину та запровадження посилених протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Каб. Міністрів України від 22.07.2020 р. № 641: за станом на 15 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-п#n5> (дата звернення 21.12.2023).
21. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Каб. Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211: за станом на 27 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text>. (дата звернення 21.12.2023).
22. Пугачов М.І., Ходаківська О.В., Шпикуляк О.Г., Патица Н.І., Грищенко О.Ю. Гарантування продовольчої безпеки в умовах поширення COVID-19 // *Економіка АПК*. 2021. №7. С. 16–27. doi:10.32317/2221-1055.202107016 URL: <https://eaprk.com.ua/en/journals/tom-28-7-2021/garantuvannya-prodovolchoyi-bezpeki-v-umovakh-poshirennya-covid-19> (дата звернення 21.12.2023).
23. Регіональні розбіжності цін на продовольство в умовах воєнного стану - Всеукраїнська асоціація пекарів. *VAP*: веб-сайт. 2022. URL: <https://vap.org.ua/reviews/regionalni-rozbizhnosti-cin-na-prodovolstvo-v-umovah-voennogo-stanu/> (дата звернення 21.12.2023).
24. Скидан О.В., Николук О.М., Пивовар П.В., Топольницький П.П. Оцінка рівня соціальної безпеки в умовах поширення коронавірусної інфекції (covid-19) // *Наукові горизонти*. 2020. Т. 91. № 6. С. 7–18. doi: 10.33249/2663-2144-2020-91-6-7-18. URL: <https://sciencehorizon.com.ua/en/journals/6-91-2020/otsinka-rivnya-sotsialnoyi-byezpeki-v-umovakh-poshirennya-koronavirusnoyi-infyektsiyi-covid-19> (дата звернення 21.12.2023).
25. Завдання і напрямки. *Спілка «Борошномили України»*. 2023. URL: <https://ukrmillers.com/proasotsiatsiiu/zavdannia-i-napriamku> (дата звернення 01.04.2024).
26. Тараненко О. Звичайний хліб у час війни став символом і надією на виживання. *Харчові технології*: веб-сайт. 2022. URL: <https://harch.tech/2022/12/30/oleksandr-taranenko-zvyčajnyj-hlib-u-chas-vijny-stav0symvolom-ta-nafie-u-na-vyzyvannia/> (дата звернення 21.12.2023).
27. ТОВ «Бест Вей Фудз». Фінансова звітність. *Опендатабот*: веб-сайт. 2023. URL: <https://opendatobot.ua/c/40582973> (дата звернення 01.04.2024).
28. ТОВ «Київський БКК». Фінансова звітність. *Опендатабот*: веб-сайт. 2023. URL: <https://opendatobot.ua/c/40877052> (дата звернення 01.04.2024).

29. ТОВ «Київський обласний хлібопекарський комплекс». Фінансова звітність. *Опендатабот*: веб-сайт. 2023. URL: <https://opendatabot.ua/c/37705295> (дата звернення 01.04.2024).
30. ТОВ «Ла Тарта». Фінансова звітність. *Опендатабот*: веб-сайт. 2023. URL: <https://opendatabot.ua/c/41355528> (дата звернення 01.04.2024).
31. ТОВ «Ла Фаріна». Фінансова звітність. *Опендатабот*: веб-сайт. 2023. URL: <https://opendatabot.ua/c/38389541> (дата звернення 01.04.2024).
32. ТОВ «Перша приватна пекарня». Фінансова звітність. *Опендатабот*: веб-сайт. 2023. URL: <https://opendatabot.ua/c/41836750> (дата звернення 01.04.2024).
33. ТОВ «Перший столичний хлібозавод». Фінансова звітність. *Опендатабот*: веб-сайт. 2023. URL: <https://opendatabot.ua/c/31484879> (дата звернення 01.04.2024).
34. ТОВ «Чанта Маунт». Фінансова звітність. *Опендатабот*: веб-сайт. 2023. URL: <https://opendatabot.ua/registration?product=company&redirect=/c/42265961> (дата звернення 01.04.2024).
35. Укрхлібпром: [Веб-сайт]. 2023. URL: http://ukrhlbprom.org.ua/pro_nas.html (дата звернення 01.04.2024).
36. Федорова Д.В., Слащева А.В., Ланська В.Д. Технологічні аспекти виробництва безглютенового хліба на заквасках // Sustainable food chain and safety through science, knowledge and business. 2023. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». doi: 10.30525/978-9934-26-328-6-12 URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/345/9506/19834-1> (дата звернення 21.12.2023).
37. Ціни на хліб та виклики продовольчого сектору, спричинені війною в Україні. *Всеукраїнська асоціація пекарів*: веб-сайт. 2022. URL: <https://vap.org.ua/reviews/cini-na-hlib-ta-vikliki-prodovolchogo-sektoru-sprichineni-vijnoju-v-ukraini/> (дата звернення 21.12.2023).

Стаття надійшла 15.04.2024
Стаття прийнята до друку 29.04.2024
Доступно в мережі Internet 25.06.2024

Shandrivska O.

Ph.D., Associate Professor
Department of Marketing and Logistics
Lviv Polytechnic National University
Stepan Bandery str. 12, Lviv, Ukraine, 79013
E-mail: olena.y.shandrivska@lpnu.ua
ORCID ID: 0000-0002-4335-2423

Kuzbyt I.

1st year applicant for Master's degree
Department of Technology of Biologically Active Substances, Pharmacy and Biotechnology
Lviv Polytechnic National University
Square St.Yura, 3/4, 8th ed.-build., Ukraine, 79013
E-mail: iryna.kuzbyt.mbtbt.2023@lpnu.ua
ORCID ID: 0009-0000-4704-4359

ANALYSIS OF TRENDS IN THE REGIONAL BREAD MARKET DURING THE PANDEMIC (ON THE EXAMPLE OF KYIV CITY AND KYIV REGION)

This study aims to present research results on the competition on the bread market of Kyiv and its region to identify strategic development directions, considering changes in consumer needs during economic and geopolitical turbulence. The research methods included: socio-economic analysis to assess the impact of turbulence on the bread market in Kyiv and its region; statistical analysis to quantify and compare market parameters with those in Ukraine; index method to evaluate market concentration; SLEPT analysis to examine external factors affecting the market during turbulence; and other methods. The pandemic transformed the bread market due to rising prices, increased demand, and disrupted logistics. During the war, infrastructure destruction, grain theft, and consumer migration led to a decline in bakery production, changes in value chains focusing on security, and rising selling prices. The issues like delayed payments and a shift to online sales have emerged. Regionalization of bread markets increased, with producers concentrated in 1-2 regions, defining local supply and prices. The market shifted from weakly to highly concentrated in 2022, becoming moderately concentrated in 2023. Core players, such as Kyiv BCC LLC and Kyiv Regional Bakery

Complex LLC, showed resilience, while income differentiation remained average. A trend towards organic products, driven by safety concerns, has also been noted. The results of this study are relevant to participants of regional bread markets who aim to implement marketing strategies during periods of turbulence. The findings assess the economic situation on the bread market of Kyiv and its region, highlighting potential strategic development directions for producers during wartime based on marketing and logistics principles.

Key words: bakery industry; disturbance; market share; supply chain logistics; economic situation; market concentration; concentration Index; Linda Index; Herfindahl-Hirschman Index; Gini Index.

References

1. Bokii, O. V. (2022). *Tsiny na khlib ta vyklyky prodovolchoho sektoru, sprychyneni viinoiu v Ukraini*. Vseukrainska asotsiatsiia pekariv. <https://vap.org.ua/reviews/cini-na-hlib-ta-vikliki-prodovolchoho-sektoru-sprichineni-vijnoju-v-ukraini/> (Retrieved December 21, 2023).
2. *TOV «Khlіbni investytsii» Finansova zvitnist*. Opendatabot. (2023). <https://opendatabot.ua/c/42999305> (Retrieved April 1, 2024).
3. Verner, I. Ye. (Ed.). (2022). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2021 rik*. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf (Retrieved December 21, 2023).
4. Verner, I. Ye. (Ed.). (2023). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2022 rik*. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf (Retrieved December 21, 2023).
5. *Vyrobnyky khliba fiksuiut zrostannia tsin ta prosiat vvesty zaboronu na eksport*. Ekonomichna pravda. (2020). <https://www.epravda.com.ua/news/2020/03/27/658609/> (Retrieved December 21, 2023).
6. Vseukrainska asotsiatsiia pekariv. <https://vap.org.ua> (Retrieved December 21, 2023).
7. Holovne upravlinnia statystyky v Kyivskii oblasti. <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/index.php3?lang=1> (Retrieved December 21, 2023).
8. *Seredni spozhyvchi tsiny na tovary (posluhy)*. Derzhstat Ukrainy. https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ct/sctp/Arch_sctp_u.htm. (Retrieved December 21, 2023).
9. Kiiko, V., Melnyk, O., & Havrylenko, O. (2023). *Khlіbopekarska haluz Ukrainy v umovakh voiennoho chasu*. *The International Scientific-Practical Journal "Commodities and Markets"*, 1(45), 27–40. doi: 10.31617/2.2023(45)03. <https://journals.knute.edu.ua/commodities-and-markets/article/view/1772/1685> (Retrieved April 21, 2024).
10. *Kilkist spozhyvachiv khliba v Ukraini vid pochatku viiny skorotylasia na 2-3 mln*. Interfaks-Ukraina. (2022). <https://interfax.com.ua/news/general/856086.html> (Retrieved December 21, 2023).
11. Slashcheva, A., Fedorova, D., & Lanska, V. (2019). *Problemy ta perspektyvy vyrobnytstva bezghliutenykh khlibobulochnykh vyrobiv v Ukraini*. *SWorld Journal*, 15-01, 8-13. doi: 10.30888/2663-5712.2022-15-01-018. <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj15-01-018/2801> (Retrieved December 21, 2023).
12. *Meleshkov, D., & Bozhko, T. (2023). Doslidzhennia rynku khlibobulochnykh vyrobiv ta analiz yoho perspektyv v umovakh voiennoho chasu. Modern tools and methods of scientific investigations: Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference (pp. 15-20). Collection of Scientific Papers «SCIENTIA».*
13. *Na sohodni ye vsi peredumovy dlia podorozhchannia khliba na 10-15% – “Kyivkhlіb”*. Ekonomichna pravda. (2020). <https://www.epravda.com.ua/news/2020/04/16/659475/> (Retrieved December 21, 2023).
14. *Naseleння Ukrainy*. MinFin. <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2022/> (Retrieved April 1, 2024).
15. Nikishyna, O. V., & Bibikova, N. O. (2018). *Intehratsiini mekhanizmy rozvytku ukrainskoho rynku khliba ta khlibobulochnykh vyrobiv*. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 10(1), 16-27. doi: 10.15673/fie.v10i1.862. <https://journals.ontu.edu.ua/index.php/fie/article/view/862/852> (Retrieved December 21, 2023).
16. Nikishyna, O. V. (2022). *Podatkove rehuliuвання potokovykh protsesiv u lantsiuhu ukrainskoho rynku zernovykh i khlibnykh produktiv*. *Ekonomika: realii chasu*, 1(53), 5-13. doi:10.15276/ETR.01.2021.10. <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No1/5.pdf> (Retrieved December 21, 2023).
17. Nikishyna, O. V., & Zerkina, O. O. (2022). *Instytutsiino-ekonomichni mekhanizmy vybirkovoho rehuliuвання rozvytku rynku khliba ta khlibobulochnykh vyrobiv Ukrainy*. *Ekonomichni innovatsii*, 24(1(82)), 130–142. doi:10.31520/ei.2022.24.1(82).130-142 <https://ei-journal.com/index.php/journal/article/view/1148/449> (Retrieved December 21, 2023).
18. *Statystychni dani 2023*. Derzhstat Ukrainy. (2024). <http://www.ukrstat.gov.ua> (Retrieved April 1, 2024).
19. *PrAT «Kyivkhlіb»*. Finansova zvitnist. Opendatabot. (2024). <https://opendatabot.ua/c/37175817> (Retrieved April 1, 2024).
20. *Pro vstanovlennia karantynu ta zaprovadzhennia posylenykh protyepidemichnykh zakhodiv na terytorii iz znachnym poshyrenniem hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoi koronavirusom SARS-CoV-2 : Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 22.07.2020 r. № 641: za stanom na 15 hrud. 2023 r.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-2020-n#n5> (Retrieved December 21, 2023).

21. *Pro zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychyenoї koronavirusom SARS-CoV-2: Postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 11.03.2020 r. № 211: za stanom na 27 kvit. 2023 r.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text>. (Retrieved December 21, 2023).
22. Puhachov, M. I., Khodakivska, O. V., Shpykuliak, O. H., Patyka, N. I., & Hryshchenko, O. Yu. (2021). Harantuvannia prodovolchoi bezpeky v umovakh poshyrennia COVID-19. *Ekonomika APK*, 28(7), 16–27. doi:10.32317/2221-1055.202107016 <https://eapk.com.ua/en/journals/tom-28-7-2021/garantuvannya-prodovolchoyi-bezpeki-v-umovakh-poshyrennia-covid-19> (Retrieved December 21, 2023).
23. *Rehionalni rozbizhnosti tsin na prodovolstvo v umovakh voiennoho stanu.* Vseukrainska asotsiatsiia pekariv. (2022). <https://vap.org.ua/reviews/regionalni-rozbizhnosti-cin-na-prodovolstvo-v-umovah-voiennoho- stanu/> (Retrieved December 21, 2023).
24. Skydan, O. V., Nykoliuk, O. M., Pyvovar, P. V., & Topolnytskyi, P. P. (2020). Otsinka rivnia sotsialnoi bezpeky v umovakh poshyrennia koronavirusnoi infektsii (covid-19). *Naukovi horyzonty*, 91(6), 7–18. doi:10.33249/2663-2144-2020-91-6-7-18. <https://sciencehorizon.com.ua/en/journals/6-91-2020/otsinka-rivnya-sotsialnoyi-bezpeky-v-umovakh-poshyrennia-koronavirusnoi-infektsiyi-covid-19> (Retrieved December 21, 2023).
25. *Zavdannia i napriamky.* Cpilka «Boroshnomely Ukrainy». (2023). <https://ukrmillers.com/pro-asotsiatsiiu/zavdannia-i-napriamky> (Retrieved April 1, 2024).
26. Taranenko, O. (2022). Zvychnyi khlib u chas viiny stav symvolom i nadiieiu na vyzhyvannia. *Kharchovi tekhnologii*. <https://harch.tech/2022/12/30/oleksandr-taranenko-zvychnyj-hlib-u-chas-vijny-stav-symvolom-ta-nafieuna-vyzyvannia/> (Retrieved December 21, 2023).
27. *TOV «Best Vei Fudz».* *Finansova zvitnist.* Opendatabot. (2023). <https://opendatabot.ua/c/40582973> (Retrieved April 1, 2024).
28. *TOV «Kyivskyi BKK».* *Finansova zvitnist.* Opendatabot. (2023). <https://opendatabot.ua/c/40877052> (Retrieved April 1, 2024).
29. *TOV «Kyivskyi oblasnyi khlibopekarskyi kompleks».* *Finansova zvitnist.* Opendatabot. (2023). <https://opendatabot.ua/c/37705295> (Retrieved April 1, 2024).
30. *TOV «La Tarta».* *Finansova zvitnist.* Opendatabot. (2023). <https://opendatabot.ua/c/41355528> (Retrieved April 1, 2024).
31. *TOV «La Farina».* *Finansova zvitnist.* Opendatabot. (2023). <https://opendatabot.ua/c/38389541> (Retrieved April 1, 2024).
32. *TOV «Persha pryvatna pekarnia».* *Finansova zvitnist.* Opendatabot. (2023). <https://opendatabot.ua/c/41836750> (Retrieved April 1, 2024).
33. *TOV «Pershyi stolychnyi khlibozavod».* *Finansova zvitnist.* Opendatabot. (2023). <https://opendatabot.ua/c/31484879> (Retrieved April 1, 2024).
34. *TOV «Chanta Maunt».* *Finansova zvitnist.* Opendatabot. (2023). <https://opendatabot.ua/registration?product=company&redirect=/c/42265961> (Retrieved April 1, 2024).
35. Ukrkhliprom. (2023). http://ukrkhliprom.org.ua/pro_nas.html (Retrieved April 1, 2024).
36. Fedorova, D. V., Slashcheva, A. V., & Lanska, V. D. (2023). “Tekhnolohichni aspekty vyrobnytstva bezghliutenovoho khliba na zakvaskakh”, in *Sustainable food chain and safety through science, knowledge and business.* Baltija Publishing. doi: 10.30525/978-9934-26-328-6-12 <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/345/9506/19834-1> (Retrieved December 21, 2023).
37. *Tsiny na khlib ta vyklyky prodovolchoho sektoru, sprychyneni viinoiu v Ukraini.* Vseukrainska asotsiatsiia pekariv. (2022). <https://vap.org.ua/reviews/cini-na-hlib-ta-vikliki-prodovolchogo-sektoru-sprichyneni-vijnoju-v-ukraini/> (Retrieved December 21, 2023).

Received 15 April 2024

Approved 29 April 2024

Available in Internet 25.06.2024

Цитування згідно ДСТУ 8302:2015

Шандрівська О.Є., Кузбиг І.Б. Аналіз тенденцій регіонального ринку хліба в період збурень (на прикладі м. Києва та Київської області) // *Економіка харчової промисловості*. 2024. Т. 16, вип. 2. С. 10-24. doi: 10.15673/fie.v16i2.2935

Cite as APA style citation

Shandrivska, O., & Kuzbyt, I. (2024). Analysis of trends in the regional bread market during the pandemic (on the example of Kyiv city and Kyiv region). *Food Industry Economics*, 16(2), 10-24. doi: 10.15673/fie.v16i2.2935